SCHEMERINGEN VAN DE DOOD

SCHEMERINGEN VAN DE DOOD

FELIX TIMMERMANS

DIDEROT

ISBN: 9789403964423
© 2026 Wilma Baltus. Alle rechten voorbehouden.

Schemeringen van de dood

De lijkbidder 7
De kelder 25
Het zevende graf 77
De witte vaas 103
Het ongekende 111

De lijkbidder

Mijn vriend vertelt:
‘Zelf word ik al bang nu ik u dit ga vertellen.
Mijn moeder lag op sterven. De wanhoop schoot in mij op als een watervloed die door een gebroken dijk breekt; niet zozeer omdat mijn moeder de eeuwigheid zou binnengaan, maar omdat zij in dit huis zou sterven, dit huis dat ’s nachts van de kelder tot de zolder vol vreemde geluiden was. O, laat mij eerst iets over dit huis vertellen, zodat u beter begrijpt hoe verschrikkelijk het was wat zich daar heeft afgespeeld.
Ons huis stond helemaal alleen op de kale, uitgestrekte heide, aan de rand van een hoge beukenlaan die in de verte vervaagde en als een donkere gotische gaanderij dwars en kaarsrecht door de sombere woestenij liep.
O, wat heb ik daar eenzame en angstige jaren doorgebracht. Nooit klonk er het vredige geratel van een wagen over de onverharde weg die zich urenlang uitstrekte, nooit kwam er iemand langs ons huis. De laan begon een kwartier buiten de stadswallen, trok als een streep langs ons huis, met geen andere woning aan haar rand dan de onze, en eindigde anderhalf uur verderop in de onafzienbare vlakte, waar niets te zien was dan een kale horizon.
Die laan diende nergens toe. Ze lag daar alsof ze overbodig was in de wereld. Ze leek op een levend wezen dat op weg was naar een doel, maar de nutteloosheid of onbereikbaarheid ervan had gevoeld en was blijven staan. Zo stond ons huis verloren in die oneindigheid van aarde en lucht. Maar wat mij in die dicht overkoepelde laan vooral angst aanjoeg, was de hoge witte muur die recht tegenover ons huis oprees. Daarboven verhief zich een leger zwarte populieren, die log en somber hun donkere kruinen omhoogstaken en met hun dichte groen een verlaten nonnenklooster verborgen. De zalen en de kerk stonden er leeg,

maar uilen, raven, ratten en vleermuizen lieten hun snelle schaduwen over de witte muren glijden.
Aan de andere kant, waar het klooster op de vlakte uitkeek, hield een grote groene poort de enige toegang altijd gesloten. Ooit heb ik met mijn oudere broer het klooster bezocht. We waren met een ladder over de muur geklommen, maar zagen er niets dan lange witte gangen en ruime, hoge zalen waarin onze gedempte stemmen hol weergalmden. We waren zo geschrokken — we wisten zelf niet waarvan — dat we er nooit meer zijn teruggekeerd. Toch had ik altijd het gevoel dat er achter die muren iemand leefde. Soms kwamen er zulke vreemde geluiden vandaan, gekreun en zware voetstappen. De kraaien en uilen konden er 's nachts soms zoveel lawaai maken dat ik me van angst onder de dekens verstopte…
De stilte om ons heen was verschrikkelijk en drukte als een loden lucht op het hart. Ons huis, dat er al eeuwen stond en was opgetrokken uit Kempische ertssteen met de kleur van gestold bloed, tekende zich zwart af tegen de kale horizon, waarlangs de avondschemeringen wegstierven. O, wat stond ons huis daar geheimzinnig in de oneindigheid en de stilte, als een duister hok, opgericht om het hele donkere mysterie van het leven in zich te bergen… Een diepe, zwarte gracht, bedekt met groene drab, omsloot de dikke, vochtige muren. Op een mistige ochtend was er een zwerver in gesukkeld en verdronken. Een bruggetje met vier treden en een ijzeren leuning leidde omhoog naar de witgeschilderde deur, waarin een rond, getralied kijkgaatje uitkeek op de witte gang. Aan weerszijden van de ingang zat een groot boogvenster diep in de muur verzonken, met ijzeren staven ervoor. Daarboven tekenden zich de drie brede, vierkante ramen af van de enige verdieping, waar onze slaapkamers lagen. Rechts op het met donderbloemen begroeide dak van blauwe pannen verhief zich een houten torentje zonder klok, met een spits

toelopend leien dakje. Vroeger had er links ook een gestaan, maar de bliksem had het van het dak geslagen.
Waarom wij daar in die eenzaamheid bleven wonen, aan die donkere beukenlaan, tegenover de witte muur van een verlaten klooster, kan ik u niet zeggen. De enige reden was, denk ik, dat mijn vader, mijn grootvader en diens vader er verwekt en geboren waren; dat het ons in het bloed zat om daar te wonen. Maar degenen die er vóór mij hadden geleefd, waren zich nooit bewust geweest van de geheimzinnige lucht die in het huis en over de vlakte hing en zwaar op de ziel drukte. Mijn hart daarentegen was als een poort die openstond voor het onbekende, en ik was me voortdurend scherp bewust van een ander leven om mij heen.
Ik zag en voelde het in de witte, kille muren, de zwarte grond, de grijze lucht en de sombere laan. Ik voelde de ziel van de dingen als een wind om me heen. En dat gevoel, dat nooit alleen zijn, maakte me bang en het leven droevig. Nooit heb ik er met iemand over gesproken, uit angst dat ik dit verlammende gevoel ook bij mijn ouders zou oproepen. Ik groeide op en dat gevoel groeide met mij mee. Mijn leven in die eenzaamheid verliep langzaam en vol angst. Mijn moeder had van een verre tante een aanzienlijk vermogen geërfd, zodat ik niet hoefde te werken. Daardoor droeg ik voortdurend een diepe verveling met me mee.
Mijn enige genoegen was de natuur aan het werk te zien, te zien hoe de seizoenen elkaar opvolgden, hoe de zomer door het donkere bladerdak een gesmoord licht in de kamers wierp en hoe ’s winters het maanlicht groen en strak, als stilstaand bliksemlicht, in de gangen stond. Ik kon naar de regen luisteren zoals ik nu naar de muziek van Wagner luister, en ik was blij als een kind wanneer ik tegen de druk van de wilde wind in over de vlakte mocht wandelen. Soms hakte ik hout, plantte bloemen of droogde kruiden, en ’s avonds las ik in zeer oude boeken wonderlijke verhalen die mijn geest en verbeelding prikkelden. Urenlang kon ik eentonige liederen uit een doedelzak over de

vlakte laten zweven. Nu verbaast het me dat ik nooit uit dat huis ben gevlucht!... Drie doden — een broer en twee zussen — heb ik uit dat huis helpen dragen en op het verre kerkhof helpen begraven. Alleen mijn goede ouders waren mij nog over, en nu we nog maar met zijn drieën waren, groeide mijn angst voor het leven steeds verder. Maar zij, die goede mensen, waren gelukkig en kenden de vrede van het hart. Hun ogen glansden van kalmte en hun lippen brachten zachte woorden voort over gewone dingen, of prevelden dankgebeden. Nee, ze voelden het niet, het geheimzinnige dat op hen drukte, noch het gezicht van het onbekende dat onze handen zat gade te slaan.

Nu was mijn moeder ziek geworden. Het was een ziekte die onverbiddelijk bleef verergeren en die zelfs de krachtigste kruiden, aanbevolen in mijn oude boeken, niet konden bedwingen. Ik zag hoe ook de natuur haar zonnige levenskracht verloor. Het groen stond weelderig, maar donker en droog over het land. De zomergeuren dreven niet meer door de lucht en de zangvogels waren overzee vertrokken, zodat de bomen langs de laan er stonden alsof hun ziel verdwenen was. Een felle, heldere zon scheen zonder warmte en tekende scherpe, snijdende schaduwen. De natuur leek stil te staan, buiten het leven en de tijd. Maar in die rust school de onrust van de Dood. Zo bleef de natuur lange tijd staan, vervuld van geheimzinnigheid, totdat de dag waarop gebeurde wat ik u wil vertellen de blauwe hemel verduisterde en zwaar, vol onheilspellende kracht, over de geheimzinnige wereld hing. Die kracht barstte los in een afgrijselijke opeenvolging van donder en bliksem, waardoor overal de smekende vlam op de gewijde kaarsen werd ontstoken.

Dat was het teken dat de zomer gestorven was! Daarna zag ik hoe de bladeren plotseling rossiger werden en als dode vogels op de grond vielen.

Het was het Noodlot, dat met evenveel zekerheid en gemak aan het hart van de ontzagwekkende natuur knaagde als aan dat van

een mier... En het leek mij alsof die duistere onweerskrachten als levende wezens in uitzinnige triomf de Dood aankondigden, die naar mijn moeder onderweg was. Toen begon ik te bidden dat zij gespaard zou blijven. Maar daarbovenuit voelde ik de onwrikbare macht van iets dat sterker was dan alles wat van mensen kwam. Mijn bidden was als schrijven in het zand.
Die ochtend was mijn moeder plotseling sterk achteruitgegaan. Ze lag bewusteloos en krachteloos, en haar adem reutelde kort en moeizaam en kwam piepend uit haar keel, als een gedempte hulpkreet uit verre kelders. Ik was in de stad de dokter gaan halen. Hij stelde vast dat ze er uiterst slecht aan toe was en droeg me op onmiddellijk de priester te halen. Maar omdat het onweer inmiddels was losgebarsten, moest ik daarvan afzien totdat het voorbij was. We besloten dus te wachten. In de voorkamer zaten we met zijn drieën rond het bed met de witte gordijnen, waarin moeder op sterven lag. Haar hoofd was streng als een marmeren kerk. Haar gezicht was wit, haar zwarte ogen lagen diep onder haar voorhoofd en haar zwarte haar had een blauwe glans als een Naamse aardewerken kan. Ze lag heel stil. Haar magere, gele handen, waarop talloze blauwe aderen door elkaar liepen, lagen slap naast haar lichaam. Het laatste vonkje van haar leven stond op het punt uit te doven, en vol machteloze wanhoop zagen wij hoe de Dood, wiens adem al zo lang door ons huis trok, het dierbaarste en het zoetste van ons leven verstikte. We zwegen. De stilte hing als een zware nevel in de kamer, en de dwaze schemering trilde als iets nutteloos langs de hoge muren, die beplakt waren met bruin behang vol symmetrische bloemenpatronen... Moeders hoofd lag opzij en ze keek ons aan met zo'n starre, donkere blik dat we ons vol eerbiedige angst van haar afwendden. Zag ze onze zielen?... In haar ogen lag al het geheimzinnige licht van de andere wereld.
We durfden haar, die ons zo lief was, niet aan te kijken!... Vader, de dokter en ik keken elkaar zwijgend aan, bang voor de Dood, die

overal was, binnen en buiten. Het onweer woedde verschrikkelijk, alsof de hele wereld zou openbarsten en in vlammen vergaan. De helgroene bliksem spleet de lucht open, zette de eenvoudige voorwerpen in een fel, scherp licht, danste over de muren en wierp een groene glans op moeders sneeuwwitte gezicht. Daarna kraakte de donder en barstte oorverdovend boven ons hoofd uiteen, om vervolgens met zware schokken, steeds doffer rommelend, naar het einde van de wereld weg te tuimelen. Dan keerde de onrustige stilte terug, waarin alleen moeders moeizame, piepende adem opsteeg en weer daalde. Zo ging het al een lange, tergend trage tijd door, en telkens begon het opnieuw, met nog grotere kracht.

Het was spookachtig wanneer de bliksem over de witte kloostermuur flitste, die zich daarna weer, donker als vijverijs, in de schemering terugtrok. Het regende niet, en dat maakte onze angst nog snijdender. Was dat ene torentje ook niet door zo'n onweer van het dak geslagen?... De dokter fronste zijn zware wenkbrauwen en keek roerloos en wantrouwend opzij, alsof hij ieder ogenblik verwachtte dat het huis door de bliksem op zijn hoofd zou neerstorten. Vader staarde met wijdopen ogen vol ontzetting naar het voeteneind van het bed, alsof hij daar de Dood zag zitten. Hij hield zijn handen bijeen omdat ze zo hevig beefden van angst. Wat mij nog altijd verbaast, is dat niemand op dat ontzaglijke ogenblik een kruis sloeg... Zo zaten we daar in de dichte schemering en durfden moeder niet aan te kijken... Toen begreep ik voor het eerst dat mensen altijd kinderen blijven wanneer het onbekende hen omringt... Plotseling liet moeder een korte snik horen. We keken op.

Haar ogen werden als met draden dichtgetrokken. We schoten naar haar toe, ervan overtuigd dat het grote was voltrokken. Vader wierp zich op moeders borst en barstte in snikken uit. Met moeite kwamen de opgekropte woorden naar buiten: "Ze is dood, goede God, ze is dood!" De dokter greep haar pols en keek met

geforceerde kalmte naar het witte plafond. Maar voor mij was het alsof er niets gebeurde. Ik stond er als het ware ver vandaan en zag alles als in een droom. Ik schaamde me omdat er geen overweldigend verdriet in mij opwelde en ik mijn geestelijke evenwicht niet verloor. Daarom wilde ik iets doen waarmee ik uiterlijk kon laten zien dat ik diep bedroefd was. Maar ik wist niet wat. Plotseling zag ik in een bliksemflits de gewijde kaars trillend oprijzen, als een heilige gedachte. Nu had ik iets te doen. Ik stak haar aan en meteen verspreidde zich door de kamer een schamel, stoffig rossig schijnsel, dat een matte gloed over de glanzende voorwerpen legde. Ik zag hoe vader met zijn hele lichaam over moeder heen lag te snikken en te huilen. Zodra de dokter het licht opmerkte, draaide hij zich om en zei plechtig: “Dat is niet nodig. Uw moeder leeft nog, ze wordt beter.” Vader schoot overeind en keek met open handen, als Christus die zijn wonden toont, en met een gezicht vol grote vreugde naar moeder, die nu rustig lag te slapen. Grote tranen druppelden uit zijn ogen…

Het verbaasde me niet dat moeder niet dood was. Eerbiedig liet ik de gewijde kaars branden. De vlam stond in de donkere kamer, rood als een druppel bloed, en kronkelde op en neer als een gekwelde ziel. Het rossige kaarslicht gleed over moeders gezicht en wierp donkere schaduwen in haar ingevallen wangen, als gaten in haar hoofd. Maar dan joeg de bliksem het kaarslicht weg en trilde over moeders gezicht, zodat haar hoofd van binnenuit verlicht leek, als een albasten vaas waarin een vlam brandde. Vader was nu opgewekt en uitte zijn vreugde tegenover de dokter. Die was echter kennelijk met zijn gedachten elders, want hij antwoordde niet en bladerde heen en weer door een notitieboekje. De bladzijden ritselden alsof er een vleermuis door de kamer fladderde.

En in de stilte werd opnieuw die geheimzinnige aanwezigheid voelbaar, alsof er iemand bij ons was die we niet konden zien. Mijn hart begon hevig te bonzen, een huivering trok door me heen en

een onbeschrijfelijke angst voor iets waarvan ik niet wist wat het was, daalde op me neer. Plotseling flitste het heldere besef door me heen dat het mijn moeder was die daar lag. Mijn moeder!... Nu pas werd ik bang haar te verliezen. Ik wist ineens zeker dat ik haar zou verliezen, ondanks de woorden van de dokter: "Ze wordt beter." Een diepe pijn welde in mij op. Ik wilde weten hoe het met haar zou aflopen en opende mijn mond om het de dokter te vragen. Maar ik durfde niets te zeggen, uit angst dat hij haar doodvonnis zou uitspreken. Ik keek naar die goede vrouw, die me opeens zo intens dierbaar was, en toen begon ik te huilen... De schemering was overgegaan in duisternis en de kaars brandde nu helderder. Haar roetige geur liet een bittere smaak in mijn mond achter. Maar drong het licht van de kaars door moeders magere ledematen heen?... Straalde de zegen van de priester, die in de kaars geprent was, vanuit de vlam door haar bloed?... Het leek me alsof er onder haar vlees een zwak schijnsel zichtbaar werd.
Was dit het leven dat terugkeerde?... Ze deed haar ogen wijd open en keek met een vriendelijke blik de kamer rond. Ze glimlachte ons toe alsof er nooit iets gebeurd was, zo gewoon en liefdevol als een vrouw die van de markt thuiskomt. Was ze nu ineens genezen?... Geen gezond mens had ooit zo vol leven geleken! Toen ze de kaars zag, zei ze: "Waarom heb je dat gedaan?... Ik voel me toch goed." Ik zag haar gezicht niet toen ze sprak, want bij het eerste woord had ik van angstige verbazing mijn ogen gesloten. Haar stem had een sombere klank die ik nog nooit had gehoord, alsof de Dood zelf sprak. O, nooit zal ik die geheimzinnige klank vergeten! Was dat mijn moeder die sprak?... Ach, in die ene klank had ik de zekerheid gevonden dat het licht van de afgrond al een schemer over haar ziel wierp. Ik wilde de vlam uitknijpen, maar met dezelfde sombere stem klonk het: "Laat maar, dit is God welgevallig." Ze lachte vader toe, die van vreugde niets anders wist te zeggen dan: "Wil je wat drinken?" Toen ze knikte, gaf de dokter haar het koele water, dat ze even met haar lippen aanraakte.

Terwijl hij haar pols voelde, zei ze: “Ga nu allemaal naar beneden om iets te eten. Ik heb rust nodig, laat me alleen.” “Ja, kom,” zei de dokter tegen ons, en tegen haar: “Houd moed, de ziekte zal wijken.” Vader glimlachte onzeker, alsof hij het niet kon geloven. Maar hadden ze allebei dan niet gehoord dat de Dood door moeders mond had gesproken?... Nu voelde ik dezelfde beklemming die vader daarnet gevoeld moest hebben toen hij dacht dat moeder dood was. O, die stem, die de hare niet meer was en zo zwaar klonk als lood! Nog altijd hoor ik die stem, eenzaam en onheilspellend, alsof ze uit een vat klonk. We gingen naar beneden, nadat vader en ik eerst een kus op moeders gladgespannen, witte voorhoofd hadden gedrukt. De trap kraakte onder onze behoedzame voetstappen en in de smalle gangen, die het huis kruiselings doorkruisten, hing een tastbare, kille stilte.

We kwamen in de donkere keuken, die driemaal werd verlicht door de bliksem die door het kruisraam naar binnen flitste. Driemaal zag ik het hout van het raam als een zwart kruis afsteken tegen de trillende, verlichte hemel. Vader stak de lamp aan en meteen viel het koudgele licht op de hoge witte muren, waaraan slechts hier en daar kopergravures en portretten in zwarte lijsten hingen. De scherpe schaduwen van de voorwerpen rezen langgerekt naar het plafond op. We schoven aan bij de ronde huistafel, maar het licht beet in onze ogen. Ik zette een scherm over het lampglas, zodat de hele keuken plotseling in een donkere, fluwelen schemering gehuld was. Alleen op het witte houten tafelblad en op onze bleke handen viel het felle licht, en tegen het plafond hing een wemelende lichtvlek...

Nu zou de dokter zeggen of we voor moeder een doodskist moesten bestellen of nog Lancie-Christiekruid voor haar mochten koken. Zwijgend en vol eerbied wachtten we op die beslissende woorden. Ik kon aan het gezicht van de dokter niet aflezen wat hij dacht, want hij zat diep in de schemering verscholen. Maar zijn handen, die op tafel lagen, waren wit en droegen twee gouden